

Arşiv Belgeleri Bağlamında, W.M. Ramsay'ın Pisidia Antiokheia Çalışmalarının Yeniden Değerlendirilmesi

Süreyya EROĞLU*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Başbakanlık Devlet Arşivleri'nde bulunan belgeler bağlamında, W.M. Ramsay'ın 1890-1927 yılları arasında Konya Vilayeti ve Konya Vilayeti'ne bağlı olan Hamidabad Sancağı'nın Yalvaç Kazası'nda bulunan Antiokheia antik kentinde yapmak istediği araştırma ve kazı izinlerinin incelenmesidir. Başbakanlık Devlet Arşivlerinde bulunan W.M. Ramsay ve Antiokheia ile ilgili belgeler 1890 ile 1926 arasındaki çeşitli tarihleri kapsamaktadır. Belgelerin içeriklerini, W.M. Ramsay'ın araştırma ve kazı ruhsatı almak için verdiği müracaat dilekçelerine cevaben yazılmış karşılıklar oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Pisidia Antiokheia, Yalvaç, W.M.Ramsay, Arkeolojik Kazı*

Re-evaluation of W.M. Ramsay's "Works Of Pisidian Antioch" within the Context of Archive Documents

ABSTRACT

The purpose of this article is; the analysis of W.M. Ramsay's excavation and research permissions from 1890 thru 1927, for the antique town of Antioch, at the Yalvac village of Hamidabad district which is subject to Konya province within the context of Prime Ministry State archives. The documents found at Prime Minister's State archives covers the dates of between the 1908 and 1926.

The content of the documents are the responses to the application petitions for excavation and research license requests of WM Ramsay.

Keywords: *Pisidian Antioch, Yalvac, W.M.Ramsay, Excavation*

---

* Yrd. Doç.Dr. Süreyya Eroğlu, SDÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Isparta, sureyyaeroglu@sdu.edu.tr

Isparta iline bağlı Yalvaç ilçesinin 1 km. kuzeydoğusunda bulunan Pisidia-Antiokheia antik kenti¹, Osmanlı Dönemi'nde, Konya² Vilayeti, Hamidabad Sancağı, Yalvaç Kazası sınırları içinde yer almaktadır. (res.1,2)

Bu bölge, 1822 yılından başlayarak araştırmacılar tarafından çeşitli tarihlerde incelenmiş, konuyla ilgili araştırmalar yayınlanmıştır.³ Antiokheia'nın da içinde bulunduğu bölge ile ilgili en kapsamlı araştırmayı yapan F.V.Arundell'in yanı sıra, Tchihatcheff, L.Laborde, O.F.Richter, J.Ewers, J.R.Sterret ve W.J.Hamilton gibi araştırmacılar, bölgede yaptıkları araştırmaların sonuçlarını çeşitli yayınlarla ortaya koymuşlardır.⁴

Anadolu'ya ilk yolculuğunu 1880'ler de yapan W.M. Ramsay⁵ ise, bu bölge ile ilgili araştırmalarının sonuçlarını, kapsamlı notlar şeklinde 1882 yılında yayınlamıştır.⁶

*Osmanlıca metinlerin çevrilerindeki yardımları için MSGSÜ, Tarih Bölümü öğretim üyesi Prof.Dr. Süleyman Kızıltoprak'a ve Bilecik Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Doç.Dr. İlhami Yurdakul'a teşekkür ederim.

¹ Pisidia-Antiokheia'nın kuruluşu İ.Ö. 275 yılını işaret etmektedir. Ancak kentin kuzeydoğusunda bulunan Men Kutsal Alanı buluntularının İ.Ö. IV. yüzyıla dek ulaşmış olması, bölgede öncül bir klasik kültürün bulunduğunu kanıtlamaktadır. İ.Ö. 133 yılında ölen son Bergama Kralı Attalos III'ün bıraktığı bir vasiyetnameyle de, Bergama Krallığı egemenliği altındaki tüm topraklar ile birlikte Pisidia da Roma egemenliğine girmiştir. Atanan yöneticilerin başarısızlığına çare olarak askeri lejyonları kullanarak kolonileşme hareketine başlayan Roma, İ.Ö. 25 yılında Galatia Eyaleti'ni kurarak Antiokheia'yı da buraya bağlamış, kolonileşme ve Latin kültürünün bölgeye yerleşimi sürecinde Homanadlara karşı sürdürülen mücadele sırasında, Galatya Eyaletine vali olarak atanan Cornutus Arrutius Aquila tarafından, bu mücadeleyi lojistik olarak destekleyecek olan Antiokheia merkezli "Via Sebaste" adı verilen yolun inşasına başlanmıştır.

Antiokheia'nın önemini fark ederek, üç yolculuğunda da kente uğrayan Aziz Paulus bunun en iyi kanıtıdır. VIII. yüzyıl Arap akınlarının en yoğun olduğu dönemdir. Antiokheia'ya yapılan saldırıların en şiddetlisi Halife Velid döneminde, halifenin oğlu Abbas tarafından 713 yılında yapılmıştır. Büyük bir yıkım yaşayan Antiokheia bir daha toparlanamamıştır. Haçlı seferleri sırasında stratejik durumu nedeniyle Haçlılara da ev sahipliği yapan Antiokheia, XII. yüzyıla dek gelip geçen orduların konakladığı ve sürekli el değiştiren bir askeri üs konumundadır. Doğu Roma İmparatoru Manuel Komnenos ve Selçuklu Sultanı II.Kılıç 1Arslan'ın orduları, kaynaklarda Yalvaç yakınları olarak geçen Myriakefalon'da karşı karşıya gelirler ve savaşı Türkler kazanır. 11 Eylül 1176 günü kazanılan savaşın ertesinde Antiokheia'da yapılan anlaşmayla, Antiokheia Selçuklu egemenliğine geçer. Bkz, Ünal Demirel, *Pisidia Antiokheiası*, Yalvaç Belediyesi Yayını, Ankara, 2003, s. 9-14, 48

²1669 tarihli sicil kayıtlarına göre Hamideli Sancağı; Gölhisar, Siroz (Tefenni), Kemer Hamid, Ağlasun,İncir Pazarı, Burdur, Irla, Eğridir, Agros (Atabey), Barla, Afşar, Pavlu (Sütçüler), Yalvaç, Karaağaç, Uluborlu, Isparta, Gönen, Keçiborlu, Hoyran, Gölhisar Karağacı, Yaviçe kazaları olmak üzere 21 kazadan oluşmaktadır. Bu tarihlerde zaman zaman Aydın Valiliği'ne, zaman zaman da Anadolu valilik merkezi olan Kütahya'ya bağlı kaymakamların idaresine verilmiştir. Bk. S.Sami Böcüzade, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi*,(çev. Suat Seren), İstanbul, 1983,s. 48. 1846'da Karaman-Konya vilayeti'ne bağlanan Isparta, 1867'de bu vilayetin bir sancak merkeziydi. Isparta Sancağı, Doğuda Beyşehir, Kuzeyde Akşehir ve Karahisar-ı Sahip, Batıda Burdur, Güneyde Teke (Antalya) sancaklarıyla çevrilmiş olarak Konya Vilâyetine bağlanmıştır. Bk. F.Emecen Isparta Maddesi, *İslam Ansiklopedisi* C.19, İstanbul 1999, s.200

³Aziz Paulus'un İ.S. 46-58 yılları arasında yaptığı üç yolculuğunun merkezinde Antiokheia'nın bulunması kenti Erken Hıristiyanlık tarihi içinde önemli bir yere oturtmuş, bu etken kenti Batılı araştırmacıların nezdinde önemli kılmıştır. Bk. F. V. J. Arundell, *Discoveries In Asia Minor. Including A Description Of The Ruins Of Several Ancient Cities And Especially Antioch Of Pisidia*, London, 1834; W. J. Hamilton, *Researches In Asia Minor, Pontus, Armenia*, London, 1842; W. M. Ramsay, *The Cities Of St.Paul:Their Influence On His Life And Thought*, London, 1907.

⁴ Stephen Mitchell-M.Waelkens, *Pisidian Antioch*,Gerald Duckworth&Co.Ltd., London, 1998, 19-24

⁵ İngiliz arkeolog, Sir William Mitchell Ramsay,(d. 15 Mart 1851- öl. 20 Nisan 1939)

W.M. Ramsay'in 1886 ve 1905 tarihlerinde yeniden bölgeye dönerek araştırma çalışmalarına devam ettiği kaynaklarda belirtilmektedir.⁷ W.M. Ramsay'in Anadolu'nun diğer bölgelerinde ve Antiokheia'da yaptığı araştırmaların sonuçları *The Cities Of St. Paul: Their Influence On His Life And Thought* adıyla 1907 tarihinde Londra'da yayınlanmıştır.⁸ Ancak Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde bulunan belgeler incelendiğinde, W.M. Ramsay'in 1890 ve 1901 yıllarında bölgede araştırma yapmak için izin aldığı ortaya çıkmaktadır. Bölgede 1890 yılında yaptığı araştırma sonrasında 1893 yılında, Konya Vilayeti, Hatunsaray Nahiyesi sınırları içinde yer alan Duldere Höyüğü'nde kazı yapmak için müracaat eden W.M. Ramsay'in, üzerinde kazı yapacağı alanı işaretlediği iki adet harita ile izin talebinde bulunduğu belgelerde yer almaktadır.⁹ 1 Ekim 1894 yılında, sadece haritada işaretlediği alanda ve âsar-ı atika nizamnamesine¹⁰ uygun hareket etmesi koşuluyla iki senelik kazı ruhsatı alan araştırmacının, çeşitli nedenlerle bu kazıyı gerçekleştiremediği de bu belgelerde yer alan bilgiler arasındadır.

Bu çalışmanın amacı, Başbakanlık Devlet Arşivleri'nde bulunan belgelere dayanarak, arkeolog W.M. Ramsay'in 1890-1927 yılları arasında Konya Vilayeti sınırları içinde ve özellikle Pisidia-Antiokheia antik kentinde yapmak istediği araştırma ve kazı izinlerinin incelenmesidir.

Çalışmanın içeriğini, W.M. Ramsay'in 1890 ile 1927 yılları arasında Pisidia-Antiokheia antik kentinde dahil olduğu Konya Vilayeti sınırları içinde yapmak istediği araştırma ve kazı izinleri için yazdığı müracaat dilekçelerine, ilgili kurumların vermiş olduğu karşılıklar oluşturmaktadır. Bu belgeler, Osmanlı ve sonrasında Cumhuriyet yönetiminin batılı araştırmacılara olan resmi bakış açısını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Yayınlarda, Pisidia-Antiokheia' da ilk kazı çalışmalarının 1912 yılında W.M. Ramsay ile başladığı ve kesintilerle 1927 yılına kadar devam ettiği belirtilmektedir.¹¹

⁶ Mitchell-M.Waelkens, *age*,24

⁷ Mitchell-M.Waelkens, *age*.,24

⁸ Ramsay, *a.g.e.*

⁹ Hüseyin Muşmal, *Yabancıların İzinde Osmanlı, Konya ve Çevresinde Araştırma Yapan Yabancılar; 1876-1914*, Mesa Yayınları, Konya 2009,s. 63

¹⁰ Osmanlı hukuk sistemi içinde âsar-ı atika nizamnamelerine kadar taşınmaz eski eserlerle ilgili tek hüküm 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi'nin 133. maddesidir. Bu madde ile kutsal ve anıtsal eserlere zarar verenlerin cezalandırılmasını amaçlar. 1869 yılında hazırlanan ilk âsar-ı atika nizamnamelerinde taşınmaz eserlerle ilgili hüküm yoktur. 1872'de Müze-i Hümayun Müdürlüğüne getirilen Dethier, 1869 yılında hazırlanıp yürürlüğe girmeyen âsar-ı atika nizamnamelerini geliştirip değiştirerek, yeni bir âsar-ı atika nizamnamesi hazırlamıştır. 1874'de kabul edilen bu nizamname ile tarihi eserlerin korunması amaçlanıyor ve kazıların bir düzene sokulması öngörülüyordu. Osman Hamdi Bey'in hazırladığı 1884 yılında kabul edilen yeni âsar-ı atika nizamnamesi 37 maddeden oluşmaktaydı. Kapsamlı bir düzenlemeyi içeren bu nizamname ile ilk kez devlet, eski eserlerin sahibi, sorumlusu ve yetkilisi haline gelmiştir. 1906'da geliştirilen ve kapsamı genişletilen yeni bir nizamname yürürlüğe konmuştur. Bk. İ.Arı, Türkiye'de Kültür Mirası ile İlgili Mevzuat, <http://katilimcikorumu.org/tr/mevzuat-ve-kanunlar/45-mevzuat-ve-kanunlar/76-tuerkiyede-kueltuermrasi-le-lgl-mevzuat.html>; *AnaBritannica*, (1993¹⁵), s. 141-142

¹¹ 1962 yılında M. H. Ballance ile A. Frazer, 1976 yılında ise K. Tuchelt kente ilgili çalışmalar yapar, ancak bu konuda en kapsamlı çalışma 1982-83 yıllarında Stephen Mitchell ve Marc Waelkens tarafından yapılmıştır. Bkz. S.Mitchell-M.Waelkens, *Pisidian Antioch*, London 1998. 1980 ve sonrasında Yalvaç Müzesi Müdürü Dr. Mehmet Taşhalan kazı çalışmalarına devam etmiş, kent ile ilgili yayınlar yapmıştır. Bkz. M.Taşhalan, *Pisidian Antioch "The Journey of St. Paul To Antioch"*, İstanbul 1997. Ara verilen kazı

Başbakanlık Devlet Arşivi'nde bulunan belgeler ise, W.M. Ramsay'ın bölgede 1890 yılında başladığı araştırmalarının, 1908 yılında kazı çalışmalarına dönüştüğünü ve kesintilerle 1927 yılına kadar devam ettiğini ortaya koyar.¹²

Arşiv belgelerine göre, W.M. Ramsay ilk kez 1890 yılında Konya, Sivas, Ankara ve Adana vilayetlerini kapsayan bölgede inceleme yapmak ve mevcut antik eserlerin fotoğraflarını çekmek amacıyla Osmanlı yönetiminin ilgili makamlarına müracaat etmiştir.

12 Haziran 1890 tarihli bu isteğe cevaben yazılmış yazıda, İngiltere tebasından Muallim Ramsay'ın iki arkadaşıyla birlikte Konya, Sivas, Ankara ve Adana bölgelerinde bulunan eski eserleri inceleyeceği, gerekirse resimlerini çekecekleri belirtilmiş, ilgililerden bu kişilere kolaylık, ihtimam ve hürmet gösterilmesi istenmiştir. İlgili vilayetlere hitaben yazılan bu yazıda;

"Konya, Sivas Ankara ve Adana vilayetlerine

İngiltere devleti tebasından Muallim Sör Ramsey'in iki nefer refikıyla beraber Konya Adana Sivas Ankara cibetlerine azzimetle oralarda bulunan asar-ı atıkayı temaşa ve icab ederse resimleri abaz eylemek ve kendüleri her vechile usul ve nizamat-ı cariyyeye riayet eylemek üzere hükümet-ı maballiyeye mazhar-ı tesbilat ve muavenat olmaları esbabının istikmali canib-ı sefaretten ifade ve iltimas olunmuş ve keyfiyat sair icab eden vilayetada serd edilmiş olmakla sair seyyahın taraflarından resimleri alınmış mu'dat olan veyahud olunmakta baş ve odyan? Asar-ı atıkanın muma ileyhim tarafından dabi resimlerinin aldırılmasına ve mugayiri usul bir güne balat vuku'bulmasına dikkat ve haklarında hürmet ve riayetle tesbil ve muavenet (...) ifasına himem 23 Şevval [1]307, 31 Mayıs [1]306, 12 Haziran 1890"¹³ ifadeleri yer almaktadır. (lev.1)

Bu konuyla ilgili 11 Eylül 1890 tarihli belge ise, W.W.Ramsay ve iki arkadaşının eski eserleri incelemek için Konya, Adana, Sivas ve Halep'e ulaştıklarında usule uygun hareket edip etmediklerinin kontrol edilmesine dairdir.¹⁴

W.M.Ramsay yaptığı araştırmalardan sonra, 1893 tarihinde, Konya Vilayeti sınırları içinde olan Kilistra yakınlarındaki Zoldura (Duldere) Höyüğü'nde iki sene süresince kazı yapmak amacıyla İngiliz Sefareti'ne başvurmuştur.¹⁵ W.M. Ramsay, kazı yapacağı bölgenin haritasını çıkarmış, bu haritada kazı yapacağı alanı işaretleyerek iki

çalışmaları 2008 yılından bu yana SDÜ öğretim üyesi Doç. Dr.Mehmet Özhanlı tarafından sürdürülmektedir. Özhanlı'nın kent ile ilgili çalışmaları, yaptığı yayınlarla desteklenmektedir.

¹² BOA,İ.MF.14-1326/1

¹³ BOA, DH.MKT., 1731/1

¹⁴ BOA.,DH.MKT, 1831/83

¹⁵19. yüzyılın sonlarında çıkarılan talimatnameler gereğince Osmanlı Devleti sınırları içinde araştırma yapmak isteyen yabancı araştırmacılar, öncelikle vatandaşı oldukları devletin İstanbul'da bulunan Sefaret'ine müracaat etmektedirler. Sefaretler söz konusu talebi bir takrirle Osmanlı Devleti'nin Hariciye Nezareti'ne iletmektedir. Hariciye Sefareti, Sefaret üzerinden yapılan müracaatı Dahiliye Nezareti'ne bir dilekçe ile bildirmektedir. Dahiliye Nezareti'ne iletilen talep, önce Sadaret'e, daha sonra Sadrazam tarafından bir arz dilekçesi ile Padişah onayına sunulmaktadır. Padişah'ın onaylaması üzerine bir İrade-i Seniyye çıkarılarak aynı yol ile Dahiliye Nezareti'ne izin işlemlerinin gerçekleştirilmesi gerektiği bildirilmektedir. İrade-i Seniyye'ye istinaden Dahiliye Nezareti tarafından ilgili talimnamelere uyulması koşuluyla verilen izin, ilgili vilayetlere de bildirilmektedir. Vilayetlere gönderilen emirlerde, yabancı araştırmacılara kolaylık sağlanması özellikle tavsiye edilmektedir. Bk., Hamiyet Sezer, Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri (18.ve19. yy), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Yayınları Araştırmaları Dergisi*, C.21, S.33, Ankara 2003, s.105-124; Hüseyin Muşmal, *Yabancıların İzinde Osmanlı; Konya ve Çevresinde Araştırma Yapan Yabancılar 1876-1914*, Konya 2009,s.45-47

kopya olarak başvurusuna eklemiştir.¹⁶ Bu isteğine karşılık, araştırmacı hakkında gerekli tahkikat yapılmış,¹⁷ akabinde 1 Ekim 1894 tarihinde¹⁸ işaretli alanla sınırlı kalması ve âsâr-ı atika nizamnamesine uygun hareket etmesi koşuluyla iki sene müddetle kazı ruhsatı verilmiştir.¹⁹ Ancak, 9 Mart 1895 tarihinde yeniden İngiltere Sefareti'ne başvuran W.M.Ramsay, bazı nedenlerden dolayı kazıya başlayamadığını, ancak 1895 yılı yaz aylarında kazı yapabileceğini belirterek daha önce aldığı iznin yürürlüğe konmasını talep etmiştir.²⁰ İngiltere Sefareti'nin durumu Hariciye Nezareti'ne iletmesinden sonra Maarif Nezareti'ne görüş sorulmuş; Maarif Nezareti tarafından, Müze-i Hümayun Müdür'ü Osman Hamdi Bey'in görüşü ve yapılan incelemeler sonrasında verilen cevapta, kazı ruhsatı verildikten sonra bu ruhsatın geçerli olması için ruhsat tarihinin başladığı ilk üç ay içinde çalışmalara başlamak gerektiği ifade edilmiştir. İngiltere Sefareti'nin çabaları sonucunda, araştırmacının mazeretlerinin geçerliliği ve daha önceki çalışmaları göz önüne alınarak W.M.Ramsay'ın aldığı kazı ruhsatının 1895 tarihinden itibaren geçerli olmasına karar verilmiştir.²¹ Bu bilgilerden araştırmacının bölgede, 1890 tarihinde başlayan çalışmalarının devam ettiği sonucu çıkmaktadır.

8 Nisan 1901 tarihli belge, İngiltere Sefareti'nin referansı ile W.M. Ramsay'ın belirtilen vilayetlerde inceleme yapmak, fotoğraf çekmek ya da resimlerini yapmak amacıyla istediği ikinci araştırma izni talebine dairdir.²² Bu istek;

”Hâriciye ve Dâhiliye nezâret-i celîlelerine

İngiltere devleti teb'asından Mu'allîm Mösyö Ramsey'in Hüdâvendigâr Konya Ankara Aydın Adana Sivas ve Trabzon vilâyetleri dâhilinde şâyân-ı temâsâ âsâr ve ebniye-i âtîkanın fotoğrafî yâhud boya ile resimlerine almak arzûsunda bulunduğundan esnâ-yı seyebâtte me'mûriyet-i mahallîye cânibinden mazhar-ı tesbîlât ve mu'avenet olunması zımnında vilâyet-i mezkeûreye tavsiyenâme tastîri İngiltere sefâretince iltimâs olunduğunu mutazammın tezkîre-i devletleri lede'l-vürûd mücebince seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhîleri şeref-sâdır olarak Dâhiliye Nezâret-i celîlesine tebliğî keyfiyet edilmiş olduğu beyânıyla tezkîre

II Dâhiliye

Hâriciye Nezâret-i celîlesinin tezkîresi lede'l-vürûd mücebince irâde-i şeref-sâdır olarak nezâret-i müşârun ileyhâya ma'lûmât i'tâ kılınmakla usûl ve emsâline tevfiķan ifâsı muktezâsına himmet

18 Zilhicce [1]318, 26 Mart [1]317, 8 Nisân 1901” şeklinde yanıtlanmıştır. Bu talebi takiben ilgili vilayetlere yazılan 9 Nisan 1901 tarihli belgede, W.M. Ramsay'ın Anadolu vilayetleri dahilinde eski eserlerin fotoğraflarını çekmek ve resimlerini almakta gerekli kolaylığın gösterilmesi istenmektedir.²³

1908 yılına gelindiğinde W.M. Ramsay'ın çalışma izni alabilmek için çeşitli tarihlerde başvuru yaptığı, bu müracaatlara verilen yanıtlardan anlaşılmaktadır. Bu amaçla yapılan müracaatlara cevaben 20 Mart 1908 tarihli olan ilk yazıda;

¹⁶ BOA, MF. MKT., 188/94

¹⁷ BOA., MF. MKT., 175/159

¹⁸ BOA, DH. MKT. 1730/62

¹⁹ Muşmal, a.g.e., s. 63

²⁰ Muşmal, a.g.e., 63-64

²¹ BOA., MF. MKT., 283/6

²² BOA., BEO., 1642/123096

²³ BOA., BEO., 1642/123096

‘İfa Hâriciye [ve] Dâhiliye nezâret-i celîlelerine

Sûretleri bâlâda muharrer tezkire-i ma'rûza ve şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i bilâfet-penâbî meblağ-ı hamîş Dâhiliye Nezâret-i celîlesine de tebliğ kalındı Hâriciye nezâret-i celîlesininden dahi ifâ-yı muktezâsı İngiltere'den Aberdeen Dâru'l-fünûn mu'allimi Ramsey'in ba'zı vilâyetler rüesâsına ibrâ edeceğü sûret hakkında 16 Safer [1]326 ve 19 nisân [1]320 ,20 Mart 1908,"²⁴ ifadesi yer almaktadır.

14 Nisan 1908 yılına ait ikinci belge, W.M. Ramsay'a âsar-ı âtika nizamnamesinin kurallarına uymak koşuluyla, Konya Vilayeti dahilinde iki yıl süresince kazı ruhsatı verildiğine dairdir.

‘Nezâret-i Ma'arif-i Umûmî

Mektubî kalemî

92951 umûmî

51 husûsî

Ma'rûz-ı çâker-kemîneleridir

İngiltere devleti teb'asından Aberdeen Dâru'l-fünûn mu'allimlerinden Mister Ramesey'in Konya vilâyeti dâhilinde Emîrgâzi ve Erisme ve Eskikışla nâm karyelerinde bir sene müddetle âsar-ı âtika tabarrî etmek üzere bulunduğundan ale'l-üsûl bir kat'a ruhsatnâme i'tâsı hakkında İngiltere sefâretinden verilen takrîr sûretinin leffîyle icrâ-yı icâbına dâir Hâriciye Nezâret-i celîlesinden vârid olan tezkire melfûsıyla Müze-i Hümayûnlar müdürîyet-i umûmiyesine lede'l-havâle vilâyet-i müşârun ileyhâdan istifsâr-ı müte'âlâ olunarak alınan tabrîrat-ı cevâbiyede maball-i hafriyatın yekdiğerine bir buçuk sa'at mesâfede vâki' sâlifî'l-beyân üç karye arasında olduğü ve hafriyat icrâ edilecek olan dağın etrafı gerçi mezru' ise de bâsîlat kaldırıldıktan sonra hafriyat icrâsında bir mahzûr olmadığü bildirildiğü bâ derkenâr beyân edilmiş ise de ba'debû ruhsatnâme i'tâsına müte'allık mu'âmelât icrâ olunmak üzere evvel emrde âsar-ı âtika nizamnamesinin hafriyat ve tabarriyâta müte'allık bi'l-cümle abkâmına temâmıyla ri'âyet etmek şartıyla mumâ ileyh mecbur Mister Ramsey'e iki sene müddetle ruhsat i'tâsı husûsunun cânib-i sâmi-i cenâb-ı sâdaret-penâbîlerinden lüzûm-ı istîzânı meclisden ifâde kılınmakla muktezâsının ifâ ve emr u inbâsına müsâ'ade-i celîle-i fehimâneleri şâyân buyrulmak bâbında emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir fî 13 Rebî'u'l-evvel sene [1]326 [15 Nisan 1908] ve fî 1 nisan [1]324,[14 Nisan 1908, Mâ'arif nâzırı [imza]"²⁵

İçerik olarak 15 Nisan 1908 tarihli bir önceki belgenin tekrarı niteliğinde olan 20 Nisan 1908 yılına ait yazı ise;

‘Bâb-ı âlî

Dâire-i Sadâret

Amedî-i Dîvân-ı Humâyûn

990

Devletlü Efendim Hazretleri

İngiltere Devleti teb'asından ve Aberdeen Dâru'l-fünûn mu'allimlerinden Mister Ramsey'in Konya vilâyeti dâhilinde Emîrgâzi ve Erisme ve Eskikışla nâm karyelerinde tabarrî etmek istediğü âsar-ı âtika için icrâ-yı hafriyat etmesinde mahzûr olmadığü mahallinden bildirilmesine mebnî ba'debû ruhsatnâme i'tâsına müte'allık mu'âmelât icrâ olunmak üzere evvel emrde âsar-ı âtika nizamnamesinin hafriyat ve tabarriyâta müte'allık bi'l-cümle abkâmına temâmıyla ri'âyet etmek şartıyla mumâ ileyh iki sene müddetle ruhsat i'tâsı hakkında Mâ'arif Nezâret-i celîlesinden vârid

²⁴ BOA, BEO., 2325/174322

²⁵ BOA.İ.MF.,14/1326 R-1

olan tezkire leffen arz u takdîm kılınmış olmakla ol bâbda her ne vecbîle irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî şeref-yafte-i müte'allık buyrulur ise mantûk-ı âlîsi ittihaz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olunur efendim

Fî 19 Rebi'ü'l-errel sene [1]326, ve fî 7 nisan sene[1]324, 20 Nisan 1908,

Sadr-ı a'zam Ferîd"²⁶

Sadrizam Ferid imzasını taşıyan belgenin devamına düşülen 8 Mayıs 1908 tarihli notta, aşağıdaki ifadeler yer almaktadır.

"Ma'rûz-ı çâker-kemînelerdir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûfiyla berâber manzûr-ı âlî buyrulan işbu tezkire-i sâmiye-i sâdaret-penâhîleri üzerine mücebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî şeref-yafte-i müte'allık buyrulmuş olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir

Fî 6 Rebi'ü'l-âhîr sene [1]326, ve fî 24 nisan sene[1] 324, 8 Mayıs 1908

Serkâtib-i hazret-i şebriyârî"²⁷

1908 tarihli son belge ise 10 Mayıs tarihini taşımaktadır. Yazı, W.M. Ramsay'ın Konya Vilayeti ve çevresinde yapacağı kazı konusunda Ma'ârif ve Dâbiliye nezâret-i'ni bilgilendirmekte, çalışmasında kolaylık gösterilmesi istenmektedir. Belge ;

"Ma'ârif ve Dâbiliye nezâret-i celîlelerine

Mürettibleri bâlâda muharerrer tezkire-i mu'rûza şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî bâ meblağ-ı hâmiş

Dâbiliye nezâret-i celîlesinden tebliğî irâde olunan Ma'ârif Nezâret-i celîlesinden ifâsının muktezâsı diyü buyruldu

Mâcebince Ma'ârif Nezâret-i celîlesinden tebliğât icrâ edilmiş olmakla Dâbiliye Nezâret-i celîlesinden dabi iktizâsının ifâsına himmet

İngiltereli Mister Ramsey Beg'in Konya'da icrâ edeceği hafriyata dâir

8 Rebiulâhîr [1]326, 27 Nisân[1]324, 10 Mayıs 1908"²⁸ cümlelerinden oluşmaktadır.

İlgili vilayetlere, araştırmacıya çalışması sırasında gerekli kolaylığın sağlanması ancak hal ve hareketlerine dikkat edilmesi gerektiği de tebliğ edilmiştir.²⁹

Bu yazıyı takip eden belgelerin tarihi 1912 yılının farklı aylarına aittir. Dört belgenin ilk ikisi 31 Mart 1912 tarihlidir ve W.M. Ramsay'ın Yalvaç ve civarında bulunan mevcut yazıtları inceleme başvurusuna cevaben yazılmıştır. Yazıda;

Müze-i humayun

Maarif-i umumiyeye nezâret-i celîlesine

Devletlü efendim hazretleri

İngilterenin Aberdeen şebri Darulfununu meşahir muallimininden Mösyö Ramsey Yalvaç ve Uluborlu havalisinde ve hizâr ve Kemen karyelerinde mevcud asar-ıatîka üzerlerindeki yazıtlarla eşkalini hazîran ibtitasında işe başlanmak üzere istinsah ve tetkik etmek arzusunda bulunduğundan emsali misülli Konya vilayet-i alîyyesine bir kâta (...) name tastîriyle kendüsüne li eclüt-teslim seviyy-i acizaneme irsali müsterhamdır ol babda emr u ferman hazret-i men lebiül emrindir Fî 12 Rebiul-ahîr sene [1]330 ve 19 Mart sene [1]328, 31 Mart 1912

Müze-i humayun müdir-i umumisi³⁰ bilgisi bulunmaktadır.

Bu izinle ilgili Konya Vilayeti'ne hitaben yazılan bilgilendirme yazısında ise;

²⁶ BOA, İ.HR.,1326/R-14

²⁷ BOA, DH.KMS., 1326/25

²⁸ BOA.,BEO.,3310/248196

²⁹ BOA., DH.MKT, 1167/9

³⁰ BOA,İ.MF., 1330/Ca-1

“Konya vilayet-i aliyyesine

İngiltere'nin Aberdeen şehri Darulfununu meşahir mualliminden Mösyü Ramsey Yalvaç ve Uluborlu havalisinde ve Hisar ve ve Kemen? karyelerinde mevcut asar-ı atika üzerlerindeki yazımlarla eşkalini hazıran ibtidasında işe başlanmak üzere tetkik ve istinsab etmek üzere bulunduğundan muma ileyb emsali müsüllü mahalleri (...) ifası esbabının istihsalı münbadır? Ol babda

Müze-i humayundan

19 mart sene 328 (31 Mart 1912) tarihli tezkire-i valaların cevabıdır Yalvaç ve Uluborlu havalisinde Hisarlık ve Kemen karyelerinde mevcut asar-ı atikanın üzerindeki yazımlar eşkalini tetkik istinsab edecek olan Mösyö Ramsey teshilat-ı tetkika ifası esbabının zımında Konya vilayetine yazılan tabirrat-ı muma ileyb tevdi olunmak üzere leffen irsal kılınmıştır ol babda”³¹ ifadeleri kullanılmıştır.

W.M. Ramsay'ın kazı ruhsatı müracaatına cevaben yazılmış olan 21 Nisan 1912 tarihli belgede, detaylı olarak nerede ve ne şekilde kazı yapılacağına dair bilgi yer almaktadır.

“Huzur-ı sami-i cenab-ı sadaretpenahiye

Maruz-ı caker-kemineleridir

Konya vilayeti dahilinde Hamidabad sancağının Yalvaç kazası dahilinde Karakuyu ve Hisarlık nam mahalde kadim Anusi şehrinin bulunduğu mahalde ve Aytosi? Deresinin sağ ve sol sevabilindeki tepelerde ve alel-busus Karakuyuda kadim makber ve mabed ve tiyatro mahallerinde iki sene müddetle asar-ı atika tabirratına ruhsat itası İngilterenin Aberdeen Darulfununu muallimi Sir William Ramsey tarafından istida edilmiş ve mevaki-i mezkure civarında tapulu arazi ve bağ olup başka mahdud bulunmadığı Konya vilayetinin tabirrat cevabiyesinde bayan kılıldığı ve Sir William Ramsey gibi erbab-ı ilm ve danışden bir zat tarafından icra edilecek hafriyattan müzenin fevkal-ade istifade etmesi kaviiyen mesul bulunduğu ve ashab-ı arazinin hukukunu dabi nizamnamenin ahkamı kamil olduğu Müze-i humayunlara müdir-i umumilikten bildirilmiş olmakla asar-ı atika nizamnamesinin kaffe-i mevaddına riayet etmek ve sene-i haliye hazıranı ibtidasından muteber olmak üzere muma ileybe iki sene müddetle mezuniyet itası bit-tensib bu babda tanzim edilen irade-i seniyye layihası leffen takdim kılınmıştır ol babda emr u ferman hazret-i veliyül-emrindir

Fi 4 cemaziyyel evvel sene [1] 330 ve fi 8 nisan sene [1]328, 21 Nisan 1912,

Maarif-i umumiye nazırı”³²

Bu belgeye göre, W.M. Ramsay'e asar-ı atika nizamnamesine uyma koşuluyla iki senelik kazı ruhsatı verilmiştir. (lev.2)

25 Nisan 1912 yılına ait son belge, bir önceki belgenin teyidi niteliğini taşımaktadır. Haziran ayından başlayarak W.M. Ramsay'ın Yalvaç Kazası'nın Karakuyu ve Hisarlık mahallelerinde bulunan antik kentin tapınak ve tiyatrosunda kazı yapacağı belirtilmiştir. Yazının içeriğinde;

“İrade-i seniyye

İngilterenin Aberdeen Darulfununu asar-ı atika muallimi Sir William Ramsey'in Konya vilayetinde Hamidabad sancağının Yalvaç kazası dahilinde Karakuyu ve Hisarlık nam mahallerde kain kadim Anusi şehrinin bulunduğu mahalde ve Aytosi ? deresinin sağ ve sol sevabilindeki tepelerde ve Karakuyuda kadim makber ve ma'bed ve tiyatro mahallerinde önümüzdeki hazıran

³¹ BOA, MF.MKT., 1178/86

³² BOA,BEO., 4033/302430

ibtidasından İtibar olmak ve asar-ı atika nizamnamesinin kâffe-i mevâddi ahkamına riayet eylemek şartıyla iki sene müddetle icra-yı hafriyat etmesine müsaade olunmuştur

İşbu irade-i seniyyenin icrasına maarif nezâreti memurdur.

Fi 8 Cemazıyyel-evvel sene [1]330 ve 12 nisan [1]328, 25 Nisan 1912

Maarif nazırı

*Sadrâzam (said)*³³ açık bir ifade ile çalışma hakkında bilgi verilmiştir.

W.M.Ramsay'ın 1912 tarihinde kazı ruhsatı aldıktan sonra İngiliz Sefareti aracılığıyla Dahiliye Nazırına, ilgili vilayetlere yönelik tavsiyenâme almak için mektup yazdığı da bilinmektedir.³⁴ 31 Mayıs 1912 tarihli;

“Sayın Bakan,

Ünlü İngiliz arkeolog Sir William Ramsey, aldığı bir fermanla Konya vilayetine bağlı Yalvaç'ta arkeolojik kazılar yapmak üzere yetkilendirilmiştir. Kendisinin bana başvurusu üzerine sizden, yapacağı kazılar sırasında kendisine yardımcı olunması konusunda Yalvaç Kaymakamlığına gönderilmek üzere özel bir tavsiye mektubunun sunulmasını rica ediyoruz. Aynı zamanda Genç Türkiye'nin samimi bir dostu ve seçkin bir bilgin olan kendisine, yapacağımız bu yardım nedeniyle size minnettar olacağım.

Çok yoğun olduğunuz bir dönemde size vermiş olduğum bu rahatsızlık nedeniyle özür diler, en derin saygılarımın kabulünü rica ederim.

R.W.Graves³⁵”

İfadelerinin yer aldığı bu mektupta gönderici adresi, Beyoğlu, Tomtom Sokak 25 numara olarak kayıtlıdır.³⁶ Dahiliye Nazırı'na Fransızca olarak yazılan mektupta öncelikle, Konya Vilayeti, Yalvaç Kazası'nda kazı yapılmak üzere ferman alındığı belirterek, Yalvaç Kaymakamlığı'na verilmek üzere bir tavsiyename rica edilmiştir.³⁷

Yukarıda incelenen belgelerde görüldüğü gibi, W.M. Ramsay'ın araştırma ve kazı çalışmalarına karşı olumlu bir tavır sergileyen Osmanlı yönetimi, araştırmacının asâr-ı atika nizamnamelerinin dışına çıkması üzerine tutumunu değiştirmiş, Konya Vilayetine hitaben yollanan telgrafta, Ramsay'ın kazı ruhsatının acilen iptal edildiği bildirilmiştir. 25 Haziran 1914 tarihini taşıyan telgraf;

“Konya vilayetine Telgraf

Asar-ı atika muhassaslarından olup --- ba ruhsat-ı resmiye Konya'da tabriyatta bulunmakla olan Profesör Ramsey Tarbiyattan men olunduğu haber virilür esbabın acilen ve muebhezzen inhası” cümlelerinden oluşmaktadır.³⁸ Telgrafa cevaben 28 Haziran 1914 yılında Konya Valisi Mehmed Hüsnî tarafından yazılan yazıda ise, W.M.Ramsay'ın

³³ BOA,İ..MF.,19/1330-Ca-1

³⁴ Muşmal, a.g.e, 65

³⁵ R.W.Graves; İngiltere Hilmi-Rumeli Vilayeti Müfettişi

³⁶ Muşmal, a.g.e, 65

³⁷ “25 rue Tom Tom, Pera, 31 Mai 1912,

Monsieur le Ministre, Sir William Ramsey, le célèbre archéologue Anglais, vient d'obtenir un Ferman l'autorisant a faire des fouilles à Yalowatch, dans le Vilayet de Konia. Il s'est adressé à moi, afin que je vous prie de lui fournir une lettre de recommandation particulière au Caimakam de Yalowatch, dont les bons offices lui seraient très précieux au cours de ses fouilles. Je vous serai très reconnaissant si vous pouvez rendre ce service à un savant distingué, qui est en même temps un ami sincère de la Jeune Turquie. Je vous prie d'excuser ce dérangement à un moment ou vous êtes tellement occupé et d'agréer l'assurance de ma haute considération. R.W.Graves” Belgeye ulaşmamı sağlayan, Doç.Dr.Hüseyin Muşmal'a teşekkür ederim.

³⁸BOA. DH.KMS.24-1/25

aldığı iznin sınırlarının dışına çıkarak fazla sayıda kişi ile kazı yapması nedeniyle kazı ruhsatının iptal edildiği belirtilmiştir. Bu yazıda;

“Konya vilayeti mektubi kalemi 648

Dabiliye Nezaret-i Celilesine

Devletlü Efendim Hazretleri

12 haziran 330 (25 Haziran 1914) tarihli telgrafname-i ali Nezaret-i penabileri cevabıdır. Asar-ı atika muhassıslarından Profesör Ramsey Bazı tetkikatta bulunmak ve hafriyat icra etmek üzere Yalvaça azimet edeceğinden hakkında lazım gelen tesbitat ve muamelatin ifası Müze-i humayun müdüriyet-i umumiyesinin 11 mayıs sene 330 (24 Mayıs 1914) tarihli ve 190 numaralı tahriratında tevzi olunmuş ve muma ileyh (...) Yalvaç ve Akşebir ve Karaağaçta azimet edeceği ifade edilerek müdüriyet-i mezkenenin iş'arı dairesinde kaimmakamlarından tebliğat icra kılınmıştır. Muma ileyh Yalvaç kazasına azimet ve hafriyatla işğal eylediğinden yapılacak muamele kaymakamlıktan iş'ar edilmesi üzerine muma ileyh tetkikatı hakkında kanaat-ı kamile hasıl etmek için bazı tarafları satıhca kazdırmak cibetine teşebbüs etmiş ise ilişilmemesi şayet kulliyatlı amele sevkıyla hafriyat icra etmek ise menfi cevaben tebliğ ve insan telgrafnamede muma ileyh Ramsey elli altmış amele ile hafriyata başladığı ve bazı mermer heykeller dahi ihrac eylediği ve hafriyattan men edildiği işar olunmuş ve cereyan-ı muamele bundan ibaret bulunmuş olmakla ol babda emr u ferman hazret-i men lebiül-emrindir.

Fi 4 şaban sene [1] 332 ve 15 haziran [1] 330, 28 Haziran 1914

Konya valisi [Mehmed Hüsnî ?]³⁹ ifadeleri yer almaktadır. (lev.3)

W.M. Ramsay ve Yalvaç kazıları ile ilgili son üç belge Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunmaktadır. W.M. Ramsay'ın, savaş sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne yaptığı müracaatlarına cevaben verilen kararname hükmündeki bu belgelerde, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ve İcra Vekilleri Heyeti'nin imzalarının bulunması, bu belgelerin önemini artırmaktadır.

20 Şubat 1924 tarihli ilk belge;

“Turkey Cumhuriyeti

Başvekâlet

Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti

Added 301

Kararnâme

Mülgâ Ma'arif Nezâretince verilen ruhsâtname üzerine Hamidâbâd Vilâyeti'nin Yalvaç kazasında (Karakapı) ve (Hasarlık) mevki'lerinde kain kadîm “Anitohya” şebri barabesinde iki sene müddetle âsar-ı atika taharri ederek pek mühim âsar elde eden ve Harb-i Umûmi üzerine hafriyat ta'til edilerek nâkıs kalan ve en meşhur âsar-ı atika ulemâsından olmakla beraber kırk seneyi mütecâviz Anadolu'nun tarih ve coğrafyası hakkında tetkikatta bulunan İngiltere'nin “Edinburg Darulfünunu âsar-ı atika mu'allimi Sir William Ramsay'in Hafriyat ve tetkikatından ervelce olduğu gibi bu dakikada fevka'l-âde fevâid busûlü kavîyyen me'mûl bulunduğundan hafriyata bidâyetinden mukarr olmak üzere bir sene müddetle muma ileyh mevki-i mezkenârda taharriyatın devâm ve ikmâline müsâ'ade edilmesine dâir Ma'arif vekaletinin 12 şubat 340 tarih ve Hars Müdüriyeti 3604/94 numaralı tezkiresi İcrâ Vekilleri Heyeti 20/2/1340 tarihi ictimâ'ında lede'l-kerâe teklif vâkı' kabul edilmiştir.

20/Şubat[1]340, 20 Şubat 1924

Türkiya Reis-i Cumburu

³⁹ BOA., DH.KMS.24-1/25

*Gazî [imza]*⁴⁰

Antiokheia antik kentinde iki sene çalışarak önemli buluntular elde ettiği vurgulanan W.M. Ramsay'a, bir sene daha kazı izni verildiğinin bilgisi yer almaktadır. (lev.4)

23 Mayıs 1925 tarihli ikinci kararname, içerik olarak bir önceki belgenin tekrarı niteliğini taşımaktadır. Bu karar ile W.M. Ramsay'ın kazı izni bir sene daha uzatılmıştır.

Yazıda;

“Türkiye Cumhuriyeti

Başvekalet

Kalem-i Mahsus Müdiriyeti

Aded 1983

Kararnâme

Ma'arif Vekâlet-i celâlesinden mürûr 5 şubat 341 tarih ve Hars Müdiriyeti 2491/479 numrulu tezkiresinde Habidabâd Vilâyeti'nin Yalvaç Kazası dâhilinde kâin “Anitohya” harâbesinde geçen sene hafriyat icrâ eden ve memleketimizdeki tetkikât ve tabriyatı ile bir çok kıymetli asârın ibrâcına muvaffak oluş olan İngilterenin Edinburg Daru'l-fünûnu İlm-i asâr-ı atîka müdiriyetinden Profesör “Sir William Ramsey” sene-i mâliye nisanından i'tibâren ve bir sene müddetle mezkeür harâbede hafriyat icrâsı için müsa'ade i'tâsı hakkında karar ittihazı teklîf edilmiş ve keyfiyet İcrâ Vekâlleri Heyetinin 23 /5/ 341 tarihli ictimâ'ında lede't-tezekkür mûma ileyh mezkeür “Anitohya” harâbesinde tabarriyâta devam etmek üzere ber mâceb-i teklîf bir sene daha hafriyat icrâsı için müsa'ade i'tâ olunmuştur

24 /5/ [1]341 , 23/5/1925

Türkiye Reis-i Cumbûru

*Gazî*⁴¹ ifadeleri kullanılmıştır.

W.M. Ramsay'ın antik kentte yaptığı kazının bir sene daha uzatılmasına izin veren, 17 Mart 1926 tarihini taşıyan kararname, W.M. Ramsay ve Antiokheia ile ilgili son arşiv belgesidir.

“Başvekalet

Kalem-i Mahsus Müdiriyeti

Aded 4234

Kararnâme

926 tarih ve 1926 numrulu kararname zeylidir

Hamidâbâd Vilâyeti'nin Yalvaç kazası dâhilinde kâin “Anitohya” harâbesinde icrâ etmekte olduğu asâr-ı atîka hafriyatına 926 senesinde de devam edeceği vuku'bulan müraca'atından anlaşılın İngiltere'nin Edinburg Daru'l-fünûnu asâr-ı atîka profesörü “Sir William M. Ramsey'in” Askeri mahzur olmadığı Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye riyâsetinden bildirilmiş olduğundan daha bir sene müddetle mezkeür harâbede hafriyat icrâsına müsa'ade i'tâsı Ma'arif Vekâleti'nin fi 12 Mart 926 tarih ve 472/55 numrulu tezkiresiyle vuku'bulan teklîfi üzerine İcrâ Vekâlleri heyetinin 17 Mart 926 tarihli ictimâ'sında tasvîb ve kabûl olunmuştur

Fi 17 mart 926

Reis-i Cumbûru

*Gâzî [M. K]*⁴²

⁴⁰ BOA, 301/149-5/30.18.1.1/9.14.18

⁴¹ BOA, 30.18.1.1./14.32.15

⁴² BOA, 149-27/30.18.1.1./21.64.18.

Cumhuriyet Arşivinde konu ile ilgili olan diğer iki belgede olduğu gibi, M.Kemal Atatürk'ün "Gazi" imzasıyla imzaladığı bu yazı, W.M.Ramsay ve Pisidia-Antiokheia antik kenti ile ilgili arşiv belgelerinin sonuncusu olma özelliğini taşır.

Antiokheia ve W.M. Ramsay ile ilgili Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri'nde yapılan çalışmada ulaşılan bilgiler sonucunda, kaynaklarda yer alan tarihler ile arşiv belgelerindeki tarihlerin farklı olduğu görülmektedir. İncelenen belgelere göre, W.M. Ramsay'ın Konya Vilayeti ve çevresini kapsayan bölgede 1890 yılında öncelikle araştırma izni aldığı, buna bağlı olarak önemli alanların haritalarını çıkararak 1893 yılında ilk kazı ruhsatını aldığı anlaşılmaktadır. Ancak iznin verildiği tarihte kazıya başlanmadığı, araştırmacının mazeret göstererek kazıyı 1895 yılında yapmak istediği belgelerle ortaya konmaktadır. 1901 yılında ikinci kez araştırma izni alan W.M. Ramsay, bu araştırma sonucunda yeniden kazı ruhsatı için başvuruda bulunmuş ve 1908 tarihinde Konya Vilayeti'ne bağlı olan Hamidabad Sancağı'nın Yalvaç kazasını içine alan bölgede, âsar-ı atika nizamnamelerine uymak koşuluyla kazı ruhsatı almıştır. 1912 yılında yeniden Yalvaç Kazası'nın da içinde olduğu bölgede iki senelik kazı ruhsatı alan araştırmacı çalışmalarını sürdürmüştür. 1914 yılında bu bölgede kazı yapmak için başvuran ve çalışma izni alan W.M. Ramsay için Mayıs 1914 tarihinde Konya Vilayeti'ne bir tahrirat gönderilerek, araştırmacının Yalvaç, Akşehir ve Karaağaç kazalarına gideceği ve bölgede araştırmalar yapacağı belirtilerek, kendisine kolaylık gösterilmesi ancak hareketlerinin kontrol edilmesi istenmiştir. Yapılan kontrollerde W.M. Ramsay'ın, âsar-ı atika nizamnamelerine aykırı olarak 50-60 aemele ile kazı çalışmaları yaptığı ve bazı mermer eserlerin çıkarıldığı tespit edilmiştir. Durumun Konya Vilayeti'ne bildirilmesi üzerine kazı çalışmaları durdurulmuştur. Bunun üzerine W.M. Ramsay'ın İngiltere Sefareti'nden yardım istediği bilinmektedir.⁴³ Kuşkusuz bu durum, Osmanlı Devleti'nin ilgili yöneticilerinin bu konudaki yasal boşluğa rağmen, eski eser kaçakçılığını engelleme çabası içinde olduklarını ve araştırma yapanları sıkı takibe aldıklarını göstermesi bakımından da önemlidir.

W.M. Ramsay, Pisidia-Antiokheia antik kenti ile ilgili çalışmalarının sonuçlarını çeşitli aralıklarla yayınlamıştır. İlk yayın 1911 yılının sonlarında gerçekleştirilmiş, araştırmacı bu yayında Men Tapınağı, tiyatro ve kentte bulunan yazıtlar ile ilgili bilgiler vermiştir.⁴⁴1912 ve 1913 yıllarında yayınlanan kazı raporlarında daha detaylı bilgiler veren araştırmacı, kentte bulunan yapıları tanımlamaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur.⁴⁵ W.M. Ramsay 1926 yılında Michigan Üniversitesi profesörlerinden Kelsey'e yazdığı mektubunda, kent ile ilgili edindiği yeni bilgileri özellikle tapınak ve etrafındaki iki katlı stoa ile ilgili düşüncelerini paylaşmıştır. Michigan Kelsey Müzesi arşivinde bulunan 1914 yılında yazdığı iki buçuk sayfalık rapor ise, kentin farklı alanlarında yaptığı kazılar hakkındadır.⁴⁶

Sonuç olarak; arşiv belgeleri ışığında yapılan bu çalışma, W.M. Ramsay'ın Konya Vilayeti ve Pisidia-Antiokheia antik kentini de içine alan bölgede, 1890 yılında başlayan araştırmalarının 1908 yılında kazıya dönüştüğünü belgelemiştir.

⁴³ Muşmal, *a.g.e.*, 77

⁴⁴ Mitchell-M.Waelkens, *age.*,27

⁴⁵ Mitchell-M.Waelkens, *age.*,27

⁴⁶ Mitchell-M.Waelkens, *age.*,28

W.M. Ramsay'ın, 1914 yılında asâr-ı atika nizamnamelerine uygun davranmadığı gerekçesiyle, kazı ruhsatının iptal edildiği bilgisi de bu çalışmanın ortaya çıkardığı önemli sonuçlardan birisidir.

W.M. Ramsay'ın Konya Vilayeti sınırları içinde ilk araştırmalarına 1890 yılında başladığı, bu araştırmalar sonunda ilk kazı ruhsatını 1893 yılında aldığı, ancak çeşitli nedenlerle kazıya başlayamadığını belgeler ortaya koymaktadır. W.M. Ramsay'ın bölge ile ilgili süren araştırmalarının 1908 yılında kazı çalışmalarına dönüştüğü; 1912 yılında iki yıl süre ile Pisidia-Antiokheia antik kentinde kazı yapmak üzere ruhsat aldığı ancak 1914 yılında kurallara uymadığı gerekçesiyle kazıdan men edildiği de bu belgelerde yer almaktadır. Cumhuriyet Dönemi'ne ait olan 1924-1926 yıllarına ait üç belge, W.M. Ramsay'ın Pisidia-Antiokheia antik kentinde kazı çalışmalarına devam ettiğini göstermektedir.

Belgelere genel olarak bakıldığında, ilgili makamların W.M. Ramsay'ın çalışmalarına olumlu yaklaştığı ve kolaylaştırma çabası içinde oldukları açıkça anlaşılmaktadır. Tek istisna, W.M. Ramsay'ın asâr-ı atika nizamnamesine uygun davranmadığı gerekçesiyle ruhsatın iptaline dair olan 25-28 Haziran 1914 tarihli belgelerdir.

Cumhuriyet Dönemi sonrası, ilgili yöneticilerin W.M. Ramsay'ın çalışmalarına karşı olan tutumlarını, “*en meşhur asâr-ı atika ulemâsından olmakla beraber kırk seneyi mütecâviz Anadolu'nun tarih ve coğrafyası hakkında tetkikatta bulunan İngiltere'nin “Edinburg Darulfununu asâr-ı atika mu'allimi Sir William Ramsey'in Hafriyat ve tetkikatından evvelce olduğu gibi bu dakîkade fevka'l-âde fevâid busûlî kavîyyen me'mûl bulunduğundan hafriyata bidâyetinden mukerr olmak*⁴⁷” cümleleri açıkça ortaya koymaktadır.

Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinde bulunan bu belgeler, kuşkusuz W.M. Ramsay'ın başlattığı Pisidia-Antiokheia kentinin kazı tarihi bağlamında değerlendirildiğinde anlam ve önem kazanmaktadır.

Belgelerin ortaya çıkardığı, vurgulanması gereken bir diğer konu ise, Osmanlı ve devamında Cumhuriyet yönetiminin, mevcut kurallara uyulması koşuluyla, ülke kültürü ve tarihine katkısı olduğuna inandıkları arkeolojik inceleme ve kazılara karşı titiz ve özenli bir yaklaşım ortaya koyuyor olmalarıdır.

Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinde bulunan bu belgelerin yanı sıra, ilgili ülkelerin elçilik arşivlerinde yapılacak olan kapsamlı bir araştırma sonucunda elde edilecek veriler, kuşkusuz bu çalışmanın devamını oluşturacaktır.

⁴⁷ BOA, 30.18.1.1./14.32.15

Kaynakça

- AnaBritannica, C.III. (1993¹⁵), s. 141-142
Böcüzade, S.Sami, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi*, İstanbul, 1983,s. 48
Demirer,Ünal, *Pisidia Antiokbeiası*, Ankara 2003, 9-14, 48
Emecen, Feridun, Isparta Maddesi, *İslam Ansiklopedisi* C.19, İstanbul 1999, s.200
Mitchell, Stephen-M.Waelkens, Pisidian Antioch, London, 1998, s.19-33
Muşmal, Hüseyin, *Yabancıların İzinde Osmanlı (Konya ve Çevresinde Araştırma Yapan Yabancılar 1876-1914)*, Konya 2009, s. 63-78
Ramsay, W.M., *The Cities Of St.Paul:Their Influence On His Life And Thought*, London 1907, s. 247-308
Sezer, Hamiyet, Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri (18.ve19. yy), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Yayınları Araştırmaları Dergisi*, C.21, S.33, Ankara 2003, s.105-124
Taşhalan, M., *Pisidian Antioch "The Journey of St. Paul To Antioch"*, İstanbul 1997
<http://katilimcikoruma.org/tr/mevzuat-ve-kanunlar/45-mevzuat-ve-kanunlar/76-tuerkiyede-kueltuer-mrasi-le-lgl-mevzuat.html>;